

PROJECT BOM-vl (BEWARING EN ONTSLUITING VAN MULTIMEDIALE DATA IN VLAANDEREN)

Aandachtspunten voor een duurzame digitaliseringspraktijk in de cultuur- en cultureel erfgoedsector

Werkpakket 2: Archivalisering en selectie: kunsten en erfgoed, media en erfgoed
Deeltaak 4: Beleidsaanbevelingen

Medewerkers:

Stoffel Debuysere - BAM

Dirk De Wit - BAM

Dries Moreels - VTi (Vlaams Theater Instituut vzw)

Bart Ooghe - VTi (Vlaams Theater Instituut vzw)

Philippe van Meerbeeck - VRT

Inge Van Nieuwerburgh - Universiteitsbibliotheek Gent

Hélène Verreyke - FARO - Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed vzw

Carlo Vuijlsteke - Muziekcentrum Vlaanderen vzw

Jeroen Walterus - FARO - Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed vzw

Inleiding

Instellingen uit de cultuur- en cultureel erfgoedsector staan bij de overgang naar het digitale kader geplaagd voor een reeks uitdagingen op technisch, organisatorisch, financieel en juridisch niveau. Hoe kan worden bepaald welke collectieonderdelen te digitaliseren? Welke stappen kunnen ondernomen worden voor het volbrengen van een digitaliseringsinitiatief? Hoe kan duurzame bewaring van gedigitaliseerd en *born-digital* materiaal worden verzekerd en hoe houdt men dit materiaal toegankelijk? Waar kunnen de nodige middelen en expertise worden gevonden?

Hoewel de verschillende spelers allen met deze vragen worden geconfronteerd, blijven eenduidige antwoorden voorlopig schaars. In de diverse werkpakketten van BOM-vl werd daarom vanuit uiteenlopende invalshoeken ingegaan op mogelijke praktijken, noden, wensen en opportuniteiten voor het digitaliseren, bewaren en digitaal aanbieden van documenten. Dit onderzoek werd aangevuld met workshops en overlegmomenten, waarop discussie werd gevoerd en expertise uitgewisseld over de mogelijke invulling van deze vragen binnen een Vlaamse context. Dit gebeurde in het bijzonder tijdens de workshops 'Audiovisual Archives in the Age of Access' (Gent, 5 februari 2009) en 'Duurzame lange termijnarchivering en ontsluiting van wetenschappelijk en cultureel erfgoed – Samenwerkingsverbanden' (Brussel, 24 april 2009).¹

In deze laatste deeltaak uit Werkpakket 2 wensen we licht te werpen op de wijze waarop spelers uit de culturele en cultureel erfgoedsector met deze vragen kunnen omgaan. Uit het onderzoek en uit de overlegmomenten en workshops worden hiertoe de voornaamste noden en opportuniteiten uitgelicht die we vanuit BOM-vl wensen mee te nemen voor de toekomst, geformuleerd in de vorm van negen concrete aandachtspunten. Zes van deze punten zijn in eerste instantie bedoeld voor de sectoren zelf (Nastreven van een langetermijnvisie, Actieve samenwerking, Coalitievorming, Uitwisseling en bundeling van expertise, Trusted repositories, Opportuniteiten met *for-profit* partners), met de overheid in een faciliterende of ondersteunende rol. De drie overige punten vragen explicieter om acties op een hoger beleidsmatig niveau (Structurele financiering, Belonen van geleverde inspanningen, Rechten en openheid). Samen belichamen deze negen punten wat we uit BOM-vl naar voor wensen te schuiven als de basisnoden en voornaamste opportuniteiten voor de uitbouw van een duurzame digitaliseringspraktijk voor de Vlaamse cultuur- en cultureel erfgoedsector

---

¹ De verslagen van beide workshops werden in bijlage toegevoegd.

Aandachtspunten voor een duurzame digitaliseringspraktijk

1. De nood aan een overkoepelende langetermijnvisie voor Vlaanderen

In dit digitale tijdperk staan we voor grote uitdagingen op het vlak van het digitaliseren van cultureel erfgoed en het duurzaam bewaren en ontsluiten van digitale data in het algemeen. Instellingen uit de verschillende sectoren –musea, archieven en bibliotheken– staan voor dezelfde uitdagingen en inspanningen op praktisch, technisch en financieel vlak. Daarom is er dringend nood aan samenwerking binnen en tussen de verschillende sectoren voor het uitbouwen van een overkoepelende lange termijnvisie, als leidraad voor een onderbouwd en duurzaam digitaliseringsbeleid en digitaal collectiebeheer. De beslissingen die vandaag worden genomen zullen een blijvende impact hebben op het culturele landschap van de toekomst.

Momenteel maken de meeste digitaliseringsacties in de erfgoedsector Vlaanderen deel uit van tijdelijke en vaak kleinschalige projecten. Het voordeel van dit projectmatig werken is dat er doelgericht onderzoek kan gebeuren naar een bepaalde problematiek. Vaak scheidt het ook vertrouwen tussen instellingen, met het oog op latere samenwerkingsverbanden.² Het nadeel van projectmatig werken is dat bij gebrek aan een overkoepelende visie de eindresultaten van deze projecten echter zelden worden meegenomen voor de toekomst en dat de opgebouwde expertise vaak verloren gaat bij het beëindigen van project. Ter vergelijking: de massadigitaliseringsprojecten uit de mediasector richten zich bijvoorbeeld net explicieter op het gelijktijdig evalueren en aanpassen van workflows en back office voor de langere termijn.

Een langetermijnvisie op digitale cultuur betekent een belangrijke eerste stap om aan dit probleem tegemoet te komen. Door als overheid in overleg met de culturele actoren een duidelijke langetermijnvisie te formuleren wordt de institutionele dialoog aangewakkerd en kunnen concrete initiatieven beter op elkaar worden afgestemd. Op die manier wordt verzekerd dat opgebouwde kennis optimaal verspreid raakt en kan een kennisinfrastructuur ontstaan die van nut is voor zowel de direct betrokken partijen als voor het bredere veld. De verschillende sectoren zullen hiertoe samen een eerste aanzet moeten geven, aangezien zij zelf het meeste inzicht hebben in de behoeften en opportuniteiten. Dit vindt evenwel best plaats in dialoog met de overheid, die immers op basis van de voorgestelde visie kan overgaan tot concrete directieven en die impulsen kan geven in de vorm van een ondersteunend financieringsbeleid dat voorbij het projectmatige kijkt en samenwerkingsverbanden actief beloont (zie verder).

---

² D. M. Zorich, presentatie op *DE Conferentie 2008* (Rotterdam, 9 december 2008) (<http://den.nl/getasset.aspx?id=conferentie2008/DianeZorich.pdf&assettype=attachments>, laatst geopend 29/04/09).

2. Actieve samenwerking

De verschillende sectoren staan voor een reeks gemeenschappelijke uitdagingen en evoluties die de traditionele sectorale en institutionele grenzen doen vervagen en waardoor samenwerking meer voor de hand komt te liggen. Instellingoverschrijdende standaarden en gedeelde practices voor opslag, authenticatie en ontsluiting zijn noodzakelijk voor de duurzame bewaring en ontsluiting van documenten. Ook een gedeelde aanpak voor digitalisering en duurzame ontsluiting kan wenselijk zijn, om te vermijden dat de gebruiker geen weg meer vindt in een overvloed aan toegangsportalen. Beide noden pleiten voor samenwerking over instellings- en sectorgrenzen heen. Bovendien is de gebruiker vandaag de dag gewend om op internet vanuit één locatie naar informatie te zoeken. Het document zelf staat centraal als bouwsteen van kennis en begrip van cultuur en erfgoed,³ wars van het feitelijke gebouw waarbinnen het zich bevindt. Ook dit is een trend waar instellingen zich bewust van moeten zijn. Ten slotte vergt de overstap naar een digitaal archief specifieke vaardigheden die niet altijd aanwezig zijn binnen de eigen instelling. Het delen van expertise, binnen de sectoren en intersectoraal, is daarom de boodschap.

Internationaal onderzoek toont aan dat het beste resultaat wordt behaald binnen samenwerkingsprojecten, waarbij expertise en middelen gedeeld worden en cultureel materiaal volwaardig contextueel benaderd wordt.⁴ Echter, uit het BOM-vl onderzoek blijkt dat de realiteit vaak nog gekenmerkt wordt door een feitelijke versnippering. In de praktijk wordt digitalisering vaak toegespitst op de noden van een enkele collectie of een beperkte groep deelnemende instellingen, met een grote diversiteit aan practices, formaten en aanbodmodaliteiten tot gevolg. Om een verdere versnippering tegen te gaan en een gestage opbouw van expertise te bewerkstelligen dient daarom een sterkere mate van samenwerking te worden nagestreefd. De overheid kan hierbij op verschillende wijzen een katalyserende rol spelen, door haar functie als mandaatverlener, of door het bieden van een sturende visie (zie hoger) en van financieel-organisatorische ondersteuning. Tegelijk ligt hier een belangrijke opportuniteit voor het culturele en cultureel erfgoedveld om zelf na te denken over de lange termijn, actief samenwerkingsverbanden op touw te zetten en zo de meerwaarde hiervan beter op de kaart te zetten.

Samenwerking verhoogt de draagkracht van een digitaliseringsinitiatief in het algemeen en de zichtbaarheid van de deelnemende instellingen in het bijzonder. Het kan ook kostenbesparend werken, volgens het principe van de 'economy of scale'. De basiskosten voor een digitaal initiatief zullen verhoudingsgewijs immers afnemen naarmate de omvang van het initiatief toeneemt.

---

³ S. Hermans, *Digitalisering van cultureel erfgoed in Nederland* (s.d.) (<http://www.maerlant.be/cultureelerfgoed/projecten/sebastienhermans.htm>, laatst geopend 29/04/09).

⁴ D.M. Zorich, G. Waibel, R. Erway, *Beyond the Silos of the Lams. Collaboration among Libraries, Archives and Museums* (OCLC, 2008), p. 33 (<http://www.oclc.org/programs/publications/reports/2008-05.pdf>, laatst geopend op 29/04/2009).

3. Het belang van coalitievorming

Coalitievorming, de meer geformaliseerde vorm van sectorale en/of intersectorale samenwerking, is een vruchtbare methode om de toestand in het veld te verkennen, de knelpunten te identificeren, een gezamenlijke langetermijnvisie te helpen uitbouwen, het uitwisselen van expertise te stimuleren én om een grotere draagkracht te creëren voor de problematiek naar de overheid toe. Consortia of coalities kunnen als katalysator optreden door verschillende partners aan tafel te brengen en de gemeenschappelijke noden en wensen uit te klaren. Institutionele samenwerking is niet altijd even vanzelfsprekend, zeker wanneer over sectoren heen gewerkt wordt. Een consortium gegroeid vanuit het werkveld kan een belangrijke eerste toenadering tot stand brengen tussen de verschillende spelers en een gemeenschappelijke aanpak van de vraagstukken die de digitale wereld met zich meebrengt mogelijk maken.

Een interessant voorbeeld van de stuwende kracht van een coalitie is de Nederlandse Nationale Coalitie voor Digitale Duurzaamheid (NCDD)⁵. Deze streeft overleg na tussen de verschillende spelers om zo de gedeelde noden en mogelijke gezamenlijke antwoorden inzake een mogelijke gedeelde digitale bewaringsinfrastructuur aan het licht te brengen. Door het coördineren van dit overleg maar eveneens door het aanreiken van expertise wordt een basis gelegd voor gedeelde actie, waarmee vervolgens naar de overheid kan worden gestapt.⁶ Binnen Vlaanderen is een dergelijke collectieve aanpak des te belangrijk aangezien de instellingen op regionaal of federaal niveau omwille van de institutionele structuren binnen België moeilijker eenzelfde sturende rol kunnen innemen als bijvoorbeeld de Koninklijke Bibliotheek Den Haag, het Institut National de l'Audiovisuel, de Library of Congress of de National Library en National Archives van Australië. Een consortium kan een soortgelijke rol innemen, als aggregator en verspreider van expertise en als brug tussen individuele instellingen en overheid.

Meer nog dan institutionele samenwerking botst sectoroverschrijdende samenwerking snel op conceptuele muren, waardoor expertise soms binnen een sector gebonden blijft.⁷ Bij het opstarten van een coalitie is het daarom wenselijk om voldoende voorbij de grenzen van de verschillende sectoren heen te durven kijken. Het beleid –zowel op institutioneel als op overheidsniveau– kan hierop anticiperen door sectoroverschrijdend werk te promoten en te belonen. Ook de samenwerking tussen erfgoed- en onderwijs/onderzoek kan bijvoorbeeld een vruchtbare bodem zijn voor digitalisering.

Ten slotte kunnen we nog opmerken dat audiovisuele collecties, die de kern vormden van het BOM-vl onderzoek, nog meer dan andere vormen van erfgoed een collectieve aanpak vereisen. Vaak bevinden AV-documenten zich immers in

---

⁵ <http://www.ncdd.nl/>

⁶ Inge Angevaere, bijdrage op workshop 'Duurzame lange termijnarchivering en ontsluiting van wetenschappelijk en cultureel erfgoed – Samenwerkingsverbanden' (Brussel, 24 april 2009).

⁷ Dit gegeven kwam ook geregeld naar voor tijdens de BOM-vl workshop *Duurzame lange termijnarchivering en ontsluiting van wetenschappelijk en cultureel erfgoed – Samenwerkingsverbanden* (Brussel, 24 april 2009). Hiervoor verwijzen we naar het verslag in bijlage.

instellingen die niet in staat zijn deze op correcte wijze te beheren of zijn collecties versnipperd over meerdere instellingen. Door het historische onderscheid tussen archieven, bibliotheken en 'special collections' gebeurt het ook dat de AV-component van een archief bij overdracht gescheiden wordt van de overige archiefstukken.⁸ Het gevolg hiervan is dat de ontsluitingsgraad van AV-erfgoed erg beperkt blijft: vele instellingen weten zelf niet wat ze precies in huis hebben of wat de inhoud van hun AV-collecties is. Dit leidt ertoe dat grote hoeveelheden van dit uitermate kwetsbare erfgoed in gevaar verkeren verloren te gaan.⁹ Om de fragmentering en vaak inadequate opslag van deze documenten tegen te gaan en collecties virtueel te koppelen is daarom een instellingsoverschrijdende aanpak nodig.¹⁰

---

⁸ Piet Creve (AMSAB-ISG), gesprek op 05/11/2008 in het kader van BOM-vl WP2.

⁹ TAPE; K. Deggeller, presentatie op BOM-vl conferentie *Strategies for Multimedia Archives* (Gent, 6 februari 2009) (<http://www.conference.BOM-vl.be/category/speakers/kurt-deggeller/>, laatst geopend op 29/04/09).

¹⁰ K. Deggeller, presentatie op BOM-vl conferentie *Strategies for Multimedia Archives* (Gent, 6 februari 2009) (<http://www.conference.BOM-vl.be/category/speakers/kurt-deggeller/>, laatst geopend op 29/04/09); T. Christensen, presentatie en discussie op BOM-vl Workshop *Audiovisual Archives in the Age of Access* (Gent, 5 februari 2009).

4. De nood aan uitwisseling en bundeling van expertise

Eén van de pijnpunten van de huidige digitaliseringspraktijk is dat de expertise omtrent digitalisering versnipperd is over de verschillende instellingen, die de voorbije jaren het voortouw hebben genomen in het digitaal bewaren en ontsluiten van documenten. Het concreet samenvoegen van de expertise van deze diverse actoren zal belangrijk zijn als we in de toekomst de krachten willen bundelen en kennis, standaarden en concrete vaardigheden optimaal willen uitwisselen. Het connecteren van verspreide know-how leidt tot 'expertisekernen' (hetzij in de vorm van een netwerk, hetzij meer concreet als institutionele expertisecentra), die op hun beurt bijdragen tot de langetermijn draagkracht van digitale initiatieven. Een voorbeeld hiervan is het Zwitserse Memoriav, een consortium en expertisecentrum dat initieel ontstond op initiatief van diverse culturele actoren en intussen ook ondersteund wordt door de overheid. Dit samenwerkingsverband werpt zich op als expertisekern voor audiovisuele collecties en als belangrijke partner bij de digitalisering en ontsluiting van AV-erfgoed. In ruil voor het dragen van 50% van de digitaliseringskost worden gedigitaliseerde collecties ontsloten via de Memoriav website, waardoor langzaam maar zeker een einde komt aan de sterke versplintering van dit specifieke culturele erfgoed. Memoriav speelt daarmee een belangrijke rol in het aansturen op uniforme digitalisering en ontsluiting, maar vervult deze rol uitsluitend als antwoord op het initiatief en de vraag van de collectiebeherende instellingen.

5. Nood aan trusted repositories

In de vorige punten werd gefocust op het belang van visie, institutionele dialoog en concrete samenwerking om verdere versnippering in de digitaliseringspraktijk tegen te gaan. Een heel concreet voordeel van samenwerking kan de vorm aannemen van een '(shared) trusted repositories'. Hieronder verstaan we archieven die instaan voor de duurzame bewaring van digitale documenten en die duurzame toegang (*persistent access*) kunnen garanderen tot eigen materiaal of tot materiaal dat elders wordt bewaard.

Trusted repositories kunnen verschillende vormen aannemen. Zo kunnen collectiebeherende instellingen door coalitievorming elkaars digitale collecties borgen, doordat één of meer van hen de langetermijnbewaring garanderen (zie bijvoorbeeld de rol van de KB Den Haag). Anderzijds kan men ook opteren voor een nieuwe en overkoepelende instelling die als centraal depot en ontsluitingsorgaan fungeert. Ook mengvormen zijn mogelijk: daarbij voorziet een instelling zelf duurzame bewaring en ontsluiting, maar wordt tegelijk een centraal depot aangelegd voor het bewaren van kopieën en voor parallelle ontsluiting (cfr. die collectieonderdelen bij DANS (Data Archiving and Networked Services) die via het DANS-portaal vindbaar zijn, maar enkel geraadpleegd kunnen worden via de respectievelijke instellingssites)¹¹. In beide gevallen moeten *repositories* voldoen aan een reeks eisen om als 'trusted' te kunnen worden gekwalificeerd, waaronder: kwalitatief beleid, adequaat personeel, expliciet geformuleerde procedures, financiële zekerheid en technologische standaarden inzake databewaring en duurzame toegang.¹²

De basisfunctie van *trusted repositories* kan met andere woorden begrepen worden als het garanderen van duurzame toegang en opslag, wat op zijn beurt een bredere uitwisseling en toepassing van de digitale data stimuleert. Bovendien werkt een gedeelde archivering in *trusted repositories* het verspreiden van standaarden inzake bewaring en beschrijving van data in de hand en kunnen *trusted repositories* de last van hardware, software en expertise buiten de verantwoordelijkheden van individuele instellingen plaatsen. Voor zowel wetenschappelijke als voor culturele data bieden *trusted repositories* en duurzame ontsluitingsportalen dus een noodzakelijk fundament voor duurzame bewaring en toegankelijkheid, ongeacht of ze deel uitmaken van een coalitie dan wel geconstrueerd zijn als overkoepelende instelling.

Momenteel speelt het discours van de *trusted repositories* zich hoofdzakelijk af binnen de wetenschappelijke wereld (cfr. FP7, Berlin declaration on Open Access, OECD principles and guidelines on access to research data).¹³ Daarnaast spelen diverse Europese onderzoeksnetwerken een sturende rol in de bundeling en aanbod

---

¹¹ <http://www.dans.knaw.nl>

¹² OCLC en CRL, *Trustworthy Repositories Audit & Certification: Criteria and Checklist* (Chicago, 2007) biedt een synthese van de criteria geformuleerd in de internationale praktijk.

¹³ <http://cordis.europa.eu/fp7/>; <http://oa.mpg.de/openaccess-berlin/berlindeclaration.html>;
<http://www.oecd.org/dataoecd/9/61/38500813.pdf>

van digitale data (bv. DARIAH, CESSDA, CLARIN,...).¹⁴ We kunnen alvast wijzen op de noodzaak voor Vlaamse instellingen om meer aansluiting te zoeken bij deze projecten.¹⁵ Maar daarnaast dient ook de dialoog rond *trusted repositories* voor de culturele en cultureel erfgoedwereld te worden aangewakkerd.

---

¹⁴ <http://www.dariah.eu/>; <http://www.cessda.org/>; <http://www.clarin.eu/>

¹⁵ Peter Doorn, bijdrage op workshop 'Duurzame lange termijnarchivering en ontsluiting van wetenschappelijk en cultureel erfgoed – Samenwerkingsverbanden' (Brussel, 24 april 2009). Bij deze workshop kwamen ook enkele mogelijke voorwaarden bij het opzetten van *trusted repositories* aan bod (zie verslag in bijlage).

6. Nood aan structurele financiering voor digitalisering en digitale bewaring

Het digitaliseren van de analoge documenten, het investeren in gespecialiseerd personeel en het onderhouden van langetermijnbewaring en toegankelijkheid van digitale collecties brengen aanzienlijke kosten met zich mee. Hoewel initiatieven zowel naar private als naar publieke financiering kunnen zoeken, is duidelijk dat – zeker waar het culturele en culturele erfgoedcollecties betreft – de overheid als belangrijkste financiële partner naar voren komt. De overheid heeft daarom een belangrijke rol in het structureel ondersteunen van een systematische digitaliseringspraktijk. Dit houdt specifiek in dat het financiële beleid de langetermijnvisie, hoger aan bod gebracht, vertaalt naar concrete acties.

Momenteel bestaat de financiering van het gros van de digitaliseringsinitiatieven vooral uit projectmatige subsidies, wat ook verder de indruk voedt dat digitalisering losstaat van de reguliere bedrijfsvoering.¹⁶ De financieringsmechanismen van de overheid leggen daarenboven sterk de nadruk op initiatieven van een vernieuwend karakter en op korte termijn projecten. Beide elementen werken echter een sterke versnippering van de praktijk in de hand en leiden doorgaans tot een beperkte levensduur van projectresultaten. Het focussen op collectiehoogtepunten botst bovendien ook met de verantwoordelijkheden van de erfgoedinstelling als beschermers en bewaarders van het erfgoed in al zijn diversiteit: ze bekrachtigen het publieke beeld van het erfgoed als bestaande uit een beperkte groep topstukken.

Naast deze punctuele injecties van middelen zou de overheid meer aandacht moeten besteden aan een structurele financiering voor basisdigitalisering. Digitalisering moet beschouwd worden als een integraal onderdeel van de dagelijkse werking van een instelling. De financiële last ervan is echter te hoog om onder te brengen in de reeds bestaande gesubsidieerde werking. Instellingen zijn met andere woorden vaak genoodzaakt om extra financieringsbronnen te zoeken, waardoor initiatieven soms een plaats gaan innemen naast de basisfuncties van de instelling, eerder dan erbinnen. We mogen ook niet vergeten dat er momenteel nog een grote inhaalbeweging nodig is op het vlak van basisdigitalisering, die om een extra financiële inspanning vraagt.¹⁷

Innoverende projecten en basisdigitalisering zijn complementair en beiden noodzakelijk voor een duurzaam en groeiend digitaal beleid. Om continuïteit te garanderen kan daarom de voorkeur gegeven worden aan initiatieven die materiaal of expertise kunnen opleveren voor andere projecten en die aansluiting vinden bij nationale en internationale initiatieven van langere duur of grotere schaal, naast het stimuleren van een onderbouwd basis digitaliseringsbeleid. Op deze manier kan duurzaam gewerkt worden aan expertise en infrastructuur en wordt een rijke digitale collectie uitgebouwd.

---

¹⁶ S. Hermans, *Digitalisering van cultureel erfgoed in Nederland* (s.d.)

(<http://www.maerlant.be/cultureelerfgoed/projecten/sebastienhermans.htm>, laatst geopend 29/04/09); Dit kwam eveneens aan bod tijdens de conferentie *Strategies for Multimedia Archives* (Gent, 6 februari 2009).

¹⁷ De resultaten van de NUMERIC bevraging, die later dit jaar worden verspreid, bevestigen deze situatie.

7. Belonen van de inspanningen die instellingen leveren i.v.m. digitalisering

De specifieke inspanningen die instellingen doen op het vlak van structurele digitalisering dienen ook te worden bekrachtigd en verder gestimuleerd via expliciete financiële beloning. Dit kan ook gelden voor het gebruik van standaarden en het toegankelijk maken van digitale documenten via (nationale en internationale) portalen. Door digitalisering op deze manier te ondersteunen kan het structureel ingebed worden in de werking van een instelling. De Nederlandse subsidieregeling van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 'Digitaliseren met Beleid' werkt volgens dit principe en biedt op dit vlak dus een goed referentiepunt. Concreet worden in 'Digitaliseren met Beleid' twee aspecten van de werking ondersteund: ten eerste de beleidsvorming voorafgaand aan digitalisering (het zogenaamde informatieplan) en ten tweede de feitelijke inspanningen omtrent digitalisering, duurzame bewaring en ontsluiting (het ontwikkelingsproject).

Een beleidsplan voor digitale collecties vormt de basis voor verdere activiteiten maar vergt eveneens een grote inspanning vanwege de instelling, gezien de denkoefeningen die eraan voorafgaan. Daarbij willen we in het bijzonder wijzen op het stimuleren van gebruikersnodenonderzoek en het opstellen van duidelijke selectiecriteria als onderdeel van deze planningsfase. Het BOM-vl onderzoek heeft immers aangetoond dat de digitaliseringspraktijk te vaak uitsluitend gebaseerd wordt op vermoede gebruikersnoden en *de facto* selectie.

Na deze beleidsstap volgt het concrete digitaliseringsinitiatief. Dit houdt met name in: het verbeteren van de mogelijkheden voor toepassingen en het bewerken of verrijken van de digitale collectie, zowel wat betreft opslag, ontsluiting en samenwerking. Een extra aspect dat door het financieringsbeleid kan gestimuleerd worden is de collectieontsluiting en basisregistratie parallel met digitalisering. Internationaal wordt een gedegen collectieontsluiting immers als een belangrijke component gezien van een duurzaam digitaliseringsbeleid, vooral dan in functie van materiaalselectie. Daarnaast moet ook voldoende aandacht geschonken worden aan de langetermijnbewaring en -ontsluiting van gedigitaliseerde materialen – hier kunnen ook de hoger vermelde aandachtspunten rond *trusted repositories* aan bod gebracht worden – en dus aan het hanteren van standaarden en duidelijke procedures hiervoor. In het kader van kennisverspreiding dient ook het openlijk communiceren van beslissingen en resultaten, al dan niet in de vorm van *open access* publicaties (zie ook verder) als belangrijke financieringsvoorwaarde te worden opgenomen. Ten slotte kan ook het hanteren van meetbare resultaatindicatoren een belangrijke financieringsvoorwaarde vormen, dit in het kader van een beleid dat best practices en kwaliteitscontrole nastreeft.

8. Opportuniteiten door samenwerking met for-profit partners

Soms wordt gehoopt dat digitalisering door de steeds dalende kost van productie en opslag op een gegeven ogenblik zelfbedruipend kan worden. In realiteit blijkt echter dat dit zeker voor cultuur- en cultureel erfgoedcollecties niet het geval kan zijn en ook in een meer commerciële setting suggereert het falen van gratis muziekanalen als Fabchannel of Last.fm dat reclame-inkomsten op zich niet volstaan als financiële ondersteuning van het aanbod van auteursrechtelijk beschermd materiaal. Ook het speculeren op het onderwijs als inkomstgenererende afzetmarkt voor digitaal erfgoed biedt voorlopig weinig soelaas.¹⁸ Digitalisering en langetermijnbewaring zullen met andere woorden blijvend moeten rekenen op de steun van de samenleving, in casu de overheid.¹⁹

Tegelijk kunnen for-profit partners een belangrijke opportuniteit bieden voor nieuwe vormen van samenwerking. Daarbij dienen instellingen uit de cultuur- en cultureel erfgoedsector echter wel hun potentiële waarde voor for-profit instellingen sterker uit te spelen. Voor for-profit partners liggen belangrijke impulsen tot samenwerking in de inkomsten gegenereerd door het digitaal aanbieden van collectieonderdelen, bijvoorbeeld in de vorm van betalende toegang, door reclame-inkomsten of door het ontwikkelen van nieuwe diensten. Maar naast deze economische overwegingen speelt ook de verhoogde visibiliteit die een for-profit organisatie kan verwerven als 'mecenas' van een cultureel initiatief een rol in de beslissing tot samenwerking. Een belangrijke meerwaarde van digitalisering ligt immers in de zogenaamde 'return on society', de niet-kwantificeerbare maatschappelijke waarde van het (in dit geval digitaal) aanbieden van collecties voor o.m. "het behoud van cultuur, versterking van het cultuurhistorische besef en democratie, vergroting van de multimediale geletterdheid, mogelijkheden van andere culturele sectoren om gebruik te maken van de kennis en expertise van het project en de versterking van de internationale positie".²⁰ Deze factoren kunnen helpen om partners ertoe te overhalen de kosten van digitalisering mee te dragen.

Behalve als tussenkomst in de financiering van digitalisering kan een samenwerking met commerciële inslag ook een stimulans vormen voor rechtheouders om hun materiaal te laten digitaliseren. Een voorbeeld hiervan is het geplande Nederlandse portaal van Filmotech.nl. Hier wordt overwogen om na overleg met de rechtheouders digitalisering en restauratie uit te laten voeren door het Nederlands Filmmuseum in ruil voor een percentage van de netto-inkomsten die voortvloeien uit

---

¹⁸ E. Van Passel, S. Bannier, G. Nulens, *Rapport BOM-vl WP5, deeltaak 3: Aanbevelingen doelgroepsenarios* (2009), pp. 27-28 (https://projects.ibbt.be/BOM-vl/fileadmin/user_upload/frontendfiles/BOM-vl%20WP5.3%20Aanbevelingen%20doelgroepsenarios.pdf, laatst geopend 29/04/09); www.last.fm; Eerde Hovinga, presentatie op BOM-vl conferentie *Strategies for Multimedia Archives* (Gent, 6 februari 2009); <http://www.fabchannel.com/>; <http://www.last.fm>

¹⁹ M. Collier, J. Ubois en K. Deggeller, presentaties en discussie op BOM-vl conferentie *Strategies for Multimedia Archives* (Gent, 6 februari 2009).

²⁰ Voorbeelden overgenomen uit Camps (Ed), *Projectplan: Nederlands Erfgoed: Digitaal!*, s.l.: Nederlands Erfgoed: Digitaal!, 2007, p. 16 (http://www.nederlandserfgoeddigitaal.nl/doc/projectplan_NED.pdf, laatst geopend op 15/05/09).

de betalende toegang tot het digitale materiaal.²¹ Hoewel het eindresultaat dus een betalend portaal is, kan deze aanpak tegelijk ook de nodige middelen en goodwill opleveren voor verregaande restauratie en bewaring van collecties waarop rechten rusten.

Non-profit instellingen hebben er met andere woorden baat bij om dieper na te denken over mogelijke samenwerkingsverbanden met for-profit partners. De culturele en cultureel erfgoedsector zou mogelijke scenario's kunnen uitwerken en concrete initiatieven op touw zetten om de modaliteiten van zo'n samenwerking af te toetsen. Daarbij dient men echter steeds de eigen basissmissie –het vrij verspreiden van cultureel erfgoed in haar totaliteit– voor ogen te houden. De culturele belangen van de culturele en cultureel erfgoedinstellingen dienen met andere woorden steeds gevrijwaard te worden.²² Zo spelen er ethische bezwaren tegen het begrenzen van de toegang tot (hoogwaardig) gedigitaliseerd erfgoed, een bijna noodzakelijke voorwaarde wanneer aan financiering een terugverdienverplichting wordt gekoppeld, of tegen het aanwenden van gebruikersgegevens voor commerciële doelstellingen. For-profit partners zullen spontaan minder begaan zijn met beheersmatige aandachtspunten zoals archiefcontext of langetermijnbewaring. Wanneer men wenst over te gaan tot een partnership dan moet met andere woorden goed nagedacht worden over de noden, wensen en mogelijkheden voor beide partijen en over de concrete contractuele voorwaarden die gekoppeld zijn aan de samenwerking. Vergelijking met internationale cases speelt hierbij een belangrijke rol, alsook een open communicatie over de eigen ervaringen als voorbeeld voor toekomstige initiatieven. Intussen zijn hiervoor ook enkele internationale studies beschikbaar die een reeks belangrijke pijn- en aandachtspunten belichten.²³

---

²¹ E. Rechsteiner, presentatie en discussie op BOM-v1 Workshop *Audiovisual Archives in the Age of Access* (Gent, 5 februari 2009).

²² P.B. Kaufman, J. Ubois, 'Good Terms - Improving Commercial-Noncommercial Partnerships for Mass Digitization,' *D-Lib Magazine* 13/11/12 (2007) (<http://www.dlib.org/dlib/november07/kaufman/11kaufman.html>, laatst geopend op 29/04/09).

²³ P.B. Kaufman, J. Ubois, 'Good Terms - Improving Commercial-Noncommercial Partnerships for Mass Digitization,' *D-Lib Magazine* 13/11/12 (2007) , met referenties (<http://www.dlib.org/dlib/november07/kaufman/11kaufman.html>, laatst geopend op 29/04/09); J. Ubois, presentatie op BOM-v1 conferentie *Strategies for Multimedia Archives* (Gent, 6 februari 2009) (<http://www.conference.BOM-v1.be/wp-content/uploads/jeff-ubois.pdf>, laatst geopend op 29/04/2009).

9. Rechten en openheid

Binnen de cultuur- en culturele erfgoedsectoren merken we drie belangrijke punten op inzake de omgang met materiaal waarvan de rechten nog (kunnen) worden geëxploiteerd en de vereisten voor het open aanbod van gedigitaliseerde en *born-digital* documenten. Ten eerste is er de algemene vraag rond mediatie: hoe instellingen en digitaliseringsinitiatieven in overleg kunnen treden met mogelijke rechtenhouders of hun vertegenwoordigers en wie in geval van twist bevoegd is tot het nemen van een eindbeslissing. Een tweede problematiek is deze van de *Orphan Works*, werken waarvan de rechtenhouders niet gekend zijn. Aanzienlijke delen van het erfgoed behoren immers tot deze categorie en erfgoedspelers zijn dan ook gebaat bij een meer concrete regelgeving die zekerheden kan bieden voor een correcte en veilige omgang met deze collectieonderdelen. Ten slotte is er de opportuniteit die *Creative Commons* gebruikslicenties bieden voor een grotere toegankelijkheid van materiaal en de vraag naar de vorm die dergelijke licenties dienen aan te nemen binnen het Belgische recht.

Deze drie punten worden uitvoerig belicht in Werkpakket 4, Deliverable 3, 'Juridische denkpistes voor de opslag en ontsluiting van multimediale data'. Om herhaling te vermijden, verwijzen we de lezer daarom naar dit rapport.

Bijlage 1

**Verslag Workshop 'Audiovisual Archives in the Age of Access'
(5 februari 2009, Gent)**

Digital access has become a keyword in the politics of audiovisual archives. A generation of users is trained to believe that any and all primary materials is or should be a mere Internet search away. But however versatile, cost-effective and easy-to-use these access tools are, there is still no known solution for long-term preservation of digital data that matches the performance and experience of film, and questions of longevity and (historical and technical) integrity are the subjects of tense debate. This has led to a reassessment of the archives' role, practice and policy, as well as to an exploration of new business and financial models.

In view of this overwhelming pressure to go digital, this workshop primarily aimed at exchanging information on possible lines of thinking with regard to feasible and viable partnerships and efficient business models. Four key speakers (Jeff Ubois, Emjay Rechsteiner, Thomas Christensen and George Ioannidis) were invited to address and elucidate some pressing questions, each from an own professional perspective.

In general, they shared their views on how cultural heritage institutions and cultural policy makers deal with the new paradigms and which sustainable partnerships and models of cooperation exist in the professed age of access. Jeff Ubois touched upon the tension between open access to and commercial exploitation of audiovisual content, which many content owners encounter. On the one hand, open access to audiovisual content is often associated with copyright infringement, but on the other hand, licit commercial exploitation of audiovisual content is for some still a difficult issue because copyright clearance is a cost-intensive undertaking. Hence, he advocates a form of 'responsible' access, and by doing so, gives an initial impetus to a solution for the preserving and distributing of digital data. His own 'Good Terms' research resulted in a number of 'responsible' recommendations for actors in the field who are thinking about exploiting audiovisual content. He points to the importance of non-disclosure agreements (pricing issues), responsible treatment of usage data (privacy issues) and the implementation of fixed costs (eg. per hour or quality). Granted that responsible agreements have been made between the involved partners, Ubois concluded that commercial and private exploitation and partnerships are not per se barred in the audiovisual content industry, and can even lead to a larger audience reach (eg. the Smithsonian and Flickr cooperation).

Emjay Rechsteiner exposes a parallel tension between governmental support and commercial exploitation of audiovisual content within cultural heritage institutions. Straightforward business models and partnerships for audiovisual content distribution within the Nederlands Filmmuseum are challenging because the institute has to come up with a predetermined return on government investment. As a result, they have developed a business model that takes into consideration the cultural mission, the obligation to return part of the investment, copyright clearance of the material and the perils of selling out to commercial partners. Together with other creative partners such as the Institute for Sound and Vision and the Association of Dutch Feature Film Producers, they are currently setting up Filmotech, a video-on-demand platform for the distribution of Dutch audiovisual works which will aim to offer contextualised audiovisual material via new delivery methods such as JPEG 2000 and serve as a clearing vessel for copyright issues. The platform does not strive for profit maximalisation, but primarily for an as big as possible return for

copyright holders. Filmotech aims to set up partnerships with other content portals, B2B clients and other commercial actors. Similar to Ubois' perspective, Rechsteiner illustrates the opportunities that lie in public-private partnerships, when strategic and well-considered agreements are established.

Throughout the day, the study of possible and sustainable partnerships in the field of audiovisual content distribution was the common thread. However, Thomas Christensen of the Danish Film Institute introduced an interesting and rather exceptional contribution in the debate on digitisation. He pointed out certain downsides and points of interests of digitising audiovisual material, such as authenticity concerns (loss of valuable and relevant data), quality-related issues (compression often leads to 'YouTubby' quality) and the obsolescence of players and file formats (causing an increasing migration of data). He passed around a polyester film roll, illustrating his point that quality is an important aspect in the digitisation process and should play a vital role in the discussion of content distribution. Less obvious carriers in the digitisation era, such as polyester film, offer a longevity which surpasses digital master formats for digital films. Moreover, and more in line with the general train of thought of this workshop, Christensen also conveyed his view on relevant partnerships in the sector. Like his predecessors, he advocated a cooperation between various actors in the sector, so that cultural institutions can virtually connect audiovisual collections. He mentions several possible models to distribute content, in particular mixed models such as free and added value models. However, he also pointed to the political responsibility. Today, copyright issues are a significant barrier for content access. Collections are rather being locked down in the archives of institutions, than being put online. Creative Commons need to be facilitated by national policy so they can be run by national heritage institutions. More explicitly than his predecessors, Christensen emphasised that cooperation on a political level needs to be put in place; policies in this respect should focus on technology and innovation, rather than on catalogue protection. Then again, he cautions institutions not to sell out too cheaply.

Lastly, George Ioannidis presented the GAMA project (Gateway to Archives of Media Art). It aims at connecting isolated archives and making their content comparable and accessible. In order to do so, heterogeneous content from within various participating international institutions has to be syndicated. A significant part of the research project consists of harmonising organisational structures, such as the diversity in and discrepancy between applied user rights, the difference in content quality (low versus high resolution) and, moreover, in some institutions users can access content for free, in some they can rent or purchase content. According to Ioannidis, sustainable business models have to be centered around content accessibility. Therefore it is not surprising that he considers the free model as the best one, at least for the general public end user, given a preview content quality. Other sustainable models are subscription fee models, depending on the type of user/use and type of quality, the implementation of integration costs for new archives joining (upfront fee with yearly costs), models depending on the amount of content and the metadata format and the implementation of service fees, such as hosting, streaming, based on actual costs.

Detailed summary

Jeff Ubois

Situation in many archives today is a consequence of 3 intertwined forces:

- Moore's law; price/performance doubles every 18 months. Therefore; big changes in capacity and costs. The cost of storage falls fast, so we could have a lot of copies
- McLuhan: New media contain Old Media. Old Media become more compact in New containers. New containers are more profitable. Still, old Media should be preserved!
- Issues of access: to convey audiovisual content is a difficult issue; which entails difficult questions; either you show commercially exploited material (rights are cleared) and pay a lot of money, either you show pirated material and have access for free. To come to responsible access will be intricate because there is no known solution to the preservation and distribution of digital data.

Still some organisations are looking to change the situation: initiatives such as NARA and Lot49 are looking for options of 'responsible' partnerships, in which cultural actors are not obliged to neglect their cultural mission.²⁴

Own research ('Good Terms')²⁵ leads Ubois to make some 'responsible' recommendations for actors that are thinking about exploiting audiovisual content: close a non-disclosure agreement (eg. Do not mention pricing agreements, etc.), complete deliverables, impose a limited duration, responsible treatment of usage data (privacy issues), move to fixed costs (eg. Per hour/quality,...).

Ubois concluded that commercial and private exploitation and partnerships are not per se barred in the audiovisual content industry, and can even lead to a bigger audience reach (Smithsonian and Flickr)²⁶; but firm agreements have to be made.

---

²⁴ <http://www.archives.gov/digitization/partnerships.html>;

http://www.panix.com/~footage/NARA_Amazon.pdf; <http://www.diglib.org/dlhomepage.html>

²⁵ P.B. Kaufman, J. Ubois, 'Good Terms - Improving Commercial-Noncommercial Partnerships for Mass Digitization,' *D-Lib Magazine* 13/11/12 (2007)

(<http://www.dlib.org/dlib/november07/kaufman/11kaufman.html>).

²⁶ <http://smithsonianlibraries.si.edu/smithsonianlibraries/2008/06/smithsonian-lib.html>;
<http://www.flickr.com/photos/smithsonian/>

Emjay Rechsteiner

Problems that audiovisual content providers have are: decay of physical carriers, poor accessibility of collections, digitisations, and only the government has enough money.

Digitisation: economic, educational and cultural value, because of the returns: media literacy, creating cultural-historical consciousness, economic returns when audiovisual content is commercialised. In 2006, 'Images for the Future' received financial government support worth € 154 million.

Tension between governmental investment and commercial exploitation; Netherlands Filmmuseum cannot offer content for free, because it has to come up with a return on the government investment. Moreover, copyrights have to be cleared.

Result: limited costs for educational users, commercial fees for commercial users and other models such as pay-per-view for consumers.

Business Model: should take into consideration the cultural mission, the obligation to return part of the government investment, copyright clearance and no sell-out to commercial partners

Example: filmotech.nl: reference to Spanish Filmotech.com,
Set up by Spanish rights organisations to offer an alternative to illegal downloading.

In The Netherlands: 3 founding (financial) partners: Sound and Image, Filmmuseum and Association of Dutch feature film producers
Funded by the Ministry of Culture

Goal: video-on-demand platform for the distribution of Dutch audiovisual works, highly contextualised, new delivery methods like JPEG 2000, serve as a clearing vessel for copyright issue

How generate revenue? Platform does not strive for profit maximalisation, but primarily for an as big as possible return for copyright holders. Revenue is split: 35% of revenue streams goes to Filmotech.nl, 65% goes to rightsholders with a contribution towards the restoration and digitisation costs by Filmmuseum

Partnerships with content portals, B2B clients, commercial actors, ...

Thomas Christensen

Quality matters! (compression often leads to 'YouTuby' quality)

Threats and opportunities of digitization:

- Preservation costs rise (disproportionnaly with distribution costs), resulting in a decreasing preservation incentive
- Price per view is approaching zero, so many business models break down
- Loss of revenue brings about hostile copyright holders (commercial/cultural loss-loss situation)
- Public institutions are expected to cover less funding through higher non-commercial income
- + Digital media offer easier and cheaper access to 'hidden' heritage
- + If commercial interests can be set aside, great collections can be revived and this can lead to a rebirth of European culture

Which partnerships are relevant and what is the role of national policy?

1. Cooperation between various actors in the sector: eg. Cultural institution can virtually connect collections.
2. Cooperation on a political level: today, copyright issues are a significant barrier for access. Collections are being locked down in the archives of institutions, rather than being put online. Creative Commons need to be facilitated by national policy so they can be run by national heritage institutions.
3. More cooperation on a political level need to be put in place; policies should focus on technology and innovation, rather than on catalogue protection

But beware: do not sell yourself too cheaply!

Deen: Sees several possible models: mixed models such as free and added value (low quality for free)

NL: ad driven model to distribute audiovisual content

US: microdonations are not successful

George Ioannidis

The GAMA-project (Gateway to Archives of Media Art)²⁷ aims at connecting isolated archives and making their content comparable and accessible. In order to do so, heterogeneous content from within various participating international institutions has to be syndicated. In the end, the project aims to reach a critical mass.

Several challenges:

- Harmonising organisational structures

- Diversity in and discrepancy between applied user rights, in some institutions, users can access content for free, in some they can rent or purchase content and in most cases there is a difference in content quality (low versus high resolution)

- Setting up sustainable business models

Business models:

- Subscription fees depending on type of user/use and type of quality (education: medium, public: free, curator/advertisers, high price)

- Integration costs for new archives joining (upfront fee + yearly costs), depending on content amount, metadata format

- Service fees (hosting, streaming, based on actual costs)

Lessons learned:

- What is next, after digitising? Content accessibility is the main target

- Is commercial bad? No; non-profit organisations does not imply no profit can be made (profit is reinvested)

- Free model, the best one? Yes, for the general public end user, for a preview quality

---

²⁷ <http://www.gama-gateway.eu/>

Bijlage 2

**Verslag WP2 workshop 'Duurzame lange termijnarchivering en ontsluiting van wetenschappelijk en cultureel erfgoed – Samenwerkingsverbanden'
(24 april 2009, Brussel)**

Presentaties

Peter Doorn

DANS²⁸

DANS archiveert data en zorgt ervoor dat onderzoekers elkaars data kunnen gebruiken (*data-sharing*). DANS is voornamelijk gericht op de geesteswetenschappen en de maatschappij- en gedragswetenschappen. Ook overheidsdata worden opgeslagen en beter toegankelijk gemaakt voor de gebruikers. Het basisidee van DANS is dat er geen duurzaamheid is zonder toegang.

Voor het ogenblik is vooral de archeologie zeer goed vertegenwoordigd in DANS. De talen veel minder, maar dit komt omdat er reeds *datarepositories* voor linguïstiek bestonden, waar DANS nu overigens mee samenwerkt.

Het deponeren van data kan via EASY. De data worden wel gecontroleerd en indien nodig omgezet naar de gebruikelijke standaarden.

Recent werd de verplichte deponering van archeologische onderzoeksdata ingevoerd. DANS zorgt hiervoor, samen met de Rijksdienst Archeologie (RACM). Dit e-depot wordt met projectgeld gefinancierd.

We moeten wel opmerken dat niet alles centraal bij DANS aanwezig is. Daarnaast geeft DANS ook toegang tot data van andere *repositories*, d.w.z. er wordt verwezen naar de organisatie waar de data zich bevinden (*other access*).

DANS werkte een datakeurmerk uit: *Data Seal of Approval*. Dit geeft ten eerste aan onderzoekers de garantie dat hun onderzoeksresultaten op een betrouwbare wijze worden opgeslagen en dat de data kunnen worden hergebruikt. Ten tweede geeft het ook aan de onderzoeksfinanciers de garantie dat onderzoeksresultaten beschikbaar blijven voor hergebruik. Ten derde stelt het datakeurmerk onderzoekers op een betrouwbare manier in staat zich een oordeel te vormen over de her te gebruiken onderzoeksdata. Ten slotte stelt het de databewaarplaatsen in staat onderzoeksdata op een efficiënte wijze te archiveren en te verspreiden. Het *Data Seal of Approval* is ondertussen overgedragen aan een international board. Er zijn 5 criteria en 13 richtlijnen. De criteria zijn: vindbaar zijn op het internet en toegankelijk, bruikbaar, betrouwbaar en refereerbaar zijn.

Alfalab is een nieuw project van DANS, dat in samenwerking met het Huygens en het Meertens instituut, de Fryske Akademie en de Virtual Knowledge Studio (IISG), wordt uitgewerkt. Alfalab wil een digitaal lab en portaal voor de geesteswetenschappen opzetten.

Op Europees vlak is er de ESFRI (European Strategy Forum on Research Infrastructures)²⁹, waar voorstellen worden gelanceerd voor grootschalig onderzoek.

---

²⁸ <http://www.dans.knaw.nl/>

²⁹ <http://cordis.europa.eu/esfri/>

DARIAH (Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities)³⁰ wordt gecoördineerd door DANS. Dit project beoogt het bij elkaar brengen van data op Europees niveau en het gebundeld aanbieden van deze data.

Conclusie: Coalitievorming loont. Het delen van kennis, het maken van afspraken rond gemeenschappelijke standaarden en het eventueel delen van faciliteiten loont. Het resultaat is dat de gebruiker beter wordt geholpen. Al is samenwerking natuurlijk niet eenvoudig.

Vragen uit de zaal

Richten de onderzoekers zich tot jullie wanneer ze op zoek zijn naar data, of gaan ze nog altijd naar de originele instelling waar de data zich bevindt?

Dans begint aan naambekendheid te winnen. Van ieder bestand kan men zien wie het bestand heeft gezien (kan ook anoniem). Er is een mix. Momenteel is de verhouding niet bekend. Centrum voor de Statistiek en Kadaster gaan direct naar DANS. De data bij DANS zijn ook gratis.

Wordt de metadata gestructureerd per vakgebied?

Het *DDI initiative* werd ontwikkeld voor sociale wetenschappen.³¹ DANS heeft dit DDI model aangepast voor de verschillende vakgebieden. De aard van de data is ook zeer divers: tabelinformatie, afbeeldingen. Het EASY systeem heeft een zeer lage drempel, er wordt eerste een minimum aan metadata gevraagd. Voor elk vakgebied is er een aangepast metadatamodel. We kunnen ons ook afvragen of dit wenselijk is. Dublin core is het meest overkoepelende wie/wat/waar model.

Is alle data in DANS vrij van copyright?

DANS heeft drie niveaus: *open access*, *restricted access* (er wordt een mail gestuurd naar de eigenaar om te vragen of de gebruiker toegang mag hebben tot de data), en *other access* (het is elders toegankelijk, er wordt een link gelegd naar het webportaal van die instelling).

---

³⁰ <http://www.dariah.eu/>

³¹ <http://www.ddialliance.org/>

Inge Van Nieuwerburgh

DRIVER (Digital Repositories infrastructure vision for European Research)³²

Meer en meer worden wetenschappers verplicht door de geldverstrekkers om hun publicatie in een *open access repository* te deponeren. Aan deze vraag moet worden voldaan. In de toekomst zal de vraag om ook begeleidende datasets mee op te slaan, zoals chemische formules, CAD files en foto's, alleen maar stijgen. De *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* uit 2003 ijvert dan ook voor 'free and unrestricted access to sciences and human knowledge representation worldwide.' In België tekenden de rectoren van 14 universiteiten deze Berlin Declaration, alsook de ministers verantwoordelijk voor wetenschapsbeleid in de regionale regeringen, mevr. Moerman en mevr. Simonet, en de voorzitter van VLHORA. *Open access* is niet enkel een idee of een concept, dit gaat ook gepaard met een technologische vernieuwing, o.a. rond interoperabiliteit rond gegevensuitwisseling (OAI-PMH, ORE, Dublin Core).

In Europa werd op de *Conference on the scientific publication system* aanbevolen om de *open access publication cost* op te nemen in de projectbudgetten.

Volgens de *DRIVER vision* moet de Europese onderzoeksoutput vrij beschikbaar zijn via *institutional repositories*, moet interoperabiliteit de automatische verzameling van alle wetenschappelijke onderzoeksoutput in één virtuele *knowledge database* kunnen garanderen, moet open content service providers toelaten om allerlei diensten te ontwikkelen naar onderzoekers toe en moet interactie tussen verrijkte publicaties mogelijk zijn.

In de eerste fase (2006-2007) werd een netwerk van content providers opgezet en werd een infrastructuur geïnstalleerd. De focus lag in de eerste plaats op *focused studies* (planning) en het creëren van een bewustwording rond de problematiek. Ten slotte werden ook de *Driver guidelines* opgesteld. Kort samengevat omvatten de *guidelines* aanbevelingen rond de technische ondersteuning, het aanbieden van een minimale service en het mogelijk maken van het opnemen van gespecialiseerde inhoud.

In de tweede fase (2007-2009) wordt er van de testbedfase naar de productiefase gegaan. Men kan nu van de infrastructuur gebruikmaken. De focus in deze tweede fase ligt op de *enhanced publications*, publicaties waaraan datasets zijn gekoppeld, de verder ontwikkeling van de open source software D-NET en het opbouwen van een *European Digital Repository Confederation*, m.a.w. een netwerk. Eén van de belangrijkste doelen zijn o.a. het bouwen van een virtueel Europees *Open Access* netwerk van bestaande open, institutionele archieven en het opstellen van een *open source* SOTA infrastructuur software.

Ten slotte nog enkele algemene bedenkingen i.v.m. *open access* en archivering. Archivering is noodzakelijk om toegang te blijven garanderen. Institutionele archieven worden nog steeds gezien als de beste garantie voor lange termijn opslag. De werkelijkheid is echter dat vele instituten in Europa nog geen *repository*

---

³² <http://www.driver-repository.eu/>

hebben. Bovendien worstelen we nog steeds met een veelheid aan formaten. Expertisecentra en het verzamelen van kennis zal belangrijk zijn in de toekomst. Zit de verantwoordelijkheid enkel bij de *repository* uitbater? Het wetenschappelijk erfgoed is nog complexer dan het cultureel erfgoed. Toch zijn er ook overlappingen.

Vragen uit het publiek

DANS stelt een lijst met voorkeurformaten voor. De formaten voldoen echter niet altijd aan de juiste vereisten? En is XML een oplossing?

Het probleem is dat hoe XML de data beschrijft niet altijd uniform is.

Opmerking uit de zaal: Het is alleen nuttig als het aan de basis in XML wordt bewaard. PDF's achteraf omzetten in XML is niet nuttig. Het voordeel van XML is dat men van daaruit wel andere formaten kan genereren. Naar hergebruik toe is dit handig.

Inge Angevaere

NCDD³³

Het NCDD is ontstaan vanuit de Koninklijke Bibliotheek en DANS in 2007. De coalitie focuste op één gezamenlijk probleem, namelijk hoe gaan we die grote hoeveelheden digitale informatie duurzaam toegankelijk houden?

De leden van de NCDD zijn:

- Centraal Bureau voor de Statistiek – CBS
- Digitaal Erfgoed Nederland - DEN
- Data Archiving and Networked Services - DANS
- Koninklijke Bibliotheek - KB
- Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen - KNAW
- Ministerie van Binnenlandse Zaken
- Nationaal Archief - NA
- Nederlands Instituut voor Beeld & Geluid - NIBG
- Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek NWO
- SURFfoundation (universiteiten)

De NCDD wordt gefinancierd door de instellingen zelf.

De missie van het NCDD is: 'Een organisatorische en technische infrastructuur tot stand brengen voor duurzame toegang tot digitale informatie in Nederland.'

De eerste stap was een verkenning naar de stand van zaken in Nederland voor de drie richtsectoren, namelijk wetenschap, cultureel erfgoed en de overheid/archieven. Wat voor rol speelt digitale informatie? Waar is duurzaamheid verzekerd, waar niet? Wie zijn de actoren, wat zijn hun drijfveren? Wat weten we van kosten, financiering? Wat kun je samen doen, wat moet je alleen doen? Hoe zou een infrastructuur eruit kunnen zien? De verkenning gebeurde via semi-gestructureerde interviews met belanghebbenden. In juli zullen de resultaten voorhanden zijn. De antwoorden zijn echter niet eenvoudig. Een gemeenschappelijk probleem leidt niet zomaar tot gemeenschappelijke oplossingen. De materie loopt ook dwars door bestaande structuren en organisatievormen heen. De belangrijkste uitdaging is dat het digitale tijdperk veel chaotischer is dan het lineaire, gedrukte tijdperk. Materiaal wordt bewaard op diverse plekken. De objecten zelf zijn ook veel dynamischer: wat archiveer je van een website, een database? Samenwerking wordt ook bemoeilijkt doordat de instellingen ook concurrenten zijn. Ze strijden om de middelen en moeten zichzelf profileren. Er is dus een belangrijke rol voor geldschieters die samenwerking kunnen belonen – maar werken die zelf wel samen? Er is ook een opmerkelijke paradox: enerzijds vraagt kostenbeheersing om standaardisering en schaalvergroting, anderzijds vragen met name creatieve processen (ook in de wetenschap) om technische bewegingsruimte en zeer specifiek maatwerk – dus om schaalverkleining.

---

³³ <http://www.ncdd.nl/>

Op 18 september zal er een grote conferentie NCDD worden gehouden met de voorstelling van de strategische richtlijnen. De overheid moet het vervolg dus financieren.

In Nederland zijn een aantal grote instellingen goed op weg (KB, NA, B&G, DANS), maar achter de schermen is het werk nog lang niet gedaan. Kleine instellingen zijn zich nog niet echt bewust van het probleem of wachten af. Grote instellingen hebben behoefte aan meer en *structurele* financiering i.p.v. projectmatige financiering. Kleine instellingen vragen vooral om praktische tools en diensten: Waar moet ik beginnen? Wat zijn de goede bestandsformaten? Wie kan mijn back-up verzorgen? Wie kan mijn data migreren? Grote instellingen zijn wel bereid om nationale diensten uit te rollen, maar kleine instellingen stappen niet zo maar in die structuren. Waar cultureel erfgoed en archieven vooral nationaal georganiseerd zijn, is de wetenschap vooral international georiënteerd – faciliteiten moeten daarbij aansluiten. De culturele sector is qua ICT en duurzaamheid het minst ontwikkeld; nadruk op fysiek object en toegang. Overheid en archieven lopen voorop qua theorievorming (keteninformatisering, records continuüm). Overall: roep om kennis en overzicht over wie wat doet en weet en behoefte aan een opleidingskader.

Ter conclusie: Het hebben van een soort NCDD heeft op zich al zin. De diverse sectoren kennen elkaar slecht, er bestaan de nodige mythes over en weer. NCDD kan brug slaan. Sectoren kunnen zeker van elkaar leren – maar het kost wel tijd om oude rivaliteiten af te breken. NCDD zet partijen om de tafel. Het is mijn overtuiging dat technische ontwikkelingen ons dichterbij elkaar zullen brengen – de NCDD kan helpen om vanuit die optiek naar ontwikkelingen te kijken. Voor het delen van een technische infrastructuur liggen op dit moment samenwerkingsverbanden *binnen* sectoren nog het meest voor de hand. De NCDD speelt met name rollen als coördinator, belangenbehartiger richting overheid, kenniscentrum en kennismakelaar.

Samenwerking ligt langs de ene kant voor de hand omdat de problematiek dezelfde is. Langs de andere kant moeten de instellingen zich profileren om geld binnen te krijgen van de overheid. Inge Angevaere vindt dat de overheid samenwerking zou moeten belonen.

Vragen uit het publiek

De instellingen zelf dragen financieel bij tot de NCDD. Wat i.v.m. de infrastructuur? De partners moeten de infrastructuur leveren.

Zijn jullie een lobbyorganisatie?

Precies. We hebben meer kansen om deze agenda bij de regering gezamenlijk te presenteren.

Panelgesprek

Panelleden

Peter Doorn

Inge Van Nieuwerburgh

Inge Angevaere

Inge Schoups

Peter Heyrman

Bart De Nil

Moderator: Jeroen Walterus

- a) De 'nieuwe' panelleden reageren eerst op de presentaties en op de thematiek van samenwerking, zowel op technisch vlak als op het vlak van organisatie en strategie.

Bart De Nil (FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed): Het is inderdaad zo dat technische samenwerking rond een gezamenlijke infrastructuur nog een toekomstdroom is. We zouden moeten beginnen met coalitievorming op sectoraal niveau en als het mogelijk is tussen de sectoren. De studie 'Beyond the Silos of the LAMs: Collaboration Among Libraries, Archives and Museums',³⁴ gecoördineerd door Diane Zorich, toonde onderzoeksmatig aan waar de *bottlenecks* en mogelijkheden van samenwerking zitten tussen de bibliotheek-, museum- en archiefwereld. We zouden in Vlaanderen eerst de instellingen moeten kunnen samenbrengen rond specifieke thema's, waarna grotere samenwerking mogelijk is. Naar het beleid toe moeten we een *common ground* definiëren.

Peter Heyrman (KADOC): Nederland kan een mooi voorbeeld zijn voor ontwikkelingen die we in Vlaanderen op het getouw willen zetten. De situatie in Nederland is echter anders. De invloed en kracht van het NWO en de KNAW is groot. Zo'n samenwerking in Vlaanderen is moeilijker. Ten tweede even stilstaan bij het begrip van de gebruiker. Ik zou willen waarschuwen voor een te groot eenheidsdenken over de gebruiker. Er is veel diversiteit. We moeten voldoende differentiatie en toegang creëren zodat de content laagdrempelig toegankelijk is. *Common knowledge* over het opzoeken van informatie is niet evident bij 'de gebruiker'. Ten derde, de termen archiveren en archief, werden nogal los gebruikt. De definitie van archiveren is: "Een archief is een geheel van archiefbescheiden die door een organisatie, persoon, of groep van personen, de archiefvormer, uit hoofde van zijn of haar activiteiten of ter vervulling van zijn of haar taken werd ontvangen of gebruikt." Archiveren is het geheel van de archiefbescheiden herstellen in hun oorspronkelijke staat en voorzien van voldoende context. Archiveren stopt niet bij het bewaren en garanderen van authenticiteit. Het is breder, dit wou ik onderlijnen omdat in andere sectoren de termen archief en archiveren losser worden gebruikt.

Inge Schoups (stadsarchief Antwerpen): Wij hebben een *e-depot* dat werkt, waar documenten, databases, e-mails en websites in worden gearhiveerd. Onze ervaring heeft ons geleerd dat er eigenlijk twee aspecten zijn. Ten eerste is er de

---

³⁴ <http://www.oclc.org/programs/publications/reports/2008-05.pdf>

infrastructuur, die misschien het meeste afschrikt, maar eigenlijk het minst zou mogen afschrikken. Ten tweede is er het organisatorische aspect, wat je allemaal moet doen vooraleer je objecten kan opnemen in het depot, het werk en onderhoud op lange termijn. Er is nog veel werk aan de winkel, vooral in het slechten van muren tussen ons. Ik was verbaasd over bepaalde vragen uit de bibliotheeksector, waar we in de archiefsector al zo lang mee bezig zijn. Niet alleen hier in Vlaanderen, maar ook in Nederland. Het archiveren van verschillende formaten, dat zijn geen nieuwe vragen voor ons. We moeten ervoor zorgen dat de ervaringen uit de sectoren veel meer bij elkaar moeten komen. In Antwerpen zijn er bijvoorbeeld al veel XML schema's aanwezig en zijn al tien jaar in gebruik.

- b) De cultureel-erfgoedsector eerst een *common ground* vinden binnen de eigen sector. Hoe is dit in Nederland verlopen. Is het belangrijk om samen te werken binnen de eigen sector, of is het eerder nodig om een breder draagvlak creëren?

Peter Doorn: De vraag is eigenlijk, waar moeten we beginnen? Er zijn muren binnen de sectoren en tussen de sectoren. Ik heb het gevoel dat er sprake is van intermenselijke communicatiemogelijkheden of eventuele problemen. Er is geen theorie te ontwikkelen over waar te beginnen. Het zijn personen die samen moeten gaan zitten. Inge Angevaere haalde al de onderlinge concurrentie aan tussen de instellingen. De concurrentie om de *resources*, de concurrentie rond de status. Je kunt geen samenwerking afdwingen, het werkt pas als de samenwerking voor beide partijen iets opbrengt. Beginnen met samenwerking binnen de sector of intersectoraal is eigenlijk geen relevante vraagstelling. Je schiet niet noodzakelijk meer op met de kennis van een partner binnen de eigen sector of met de kennis van een partner buiten de sector.

Inge Angevaere: Beginnen met samenwerken hoeft niet binnen de eigen sector. Het is wel vaak zo dat binnen een sector de samenwerking op kleine schaal vaak zeer voor de hand ligt. Het rapport 'Beyond the Silos of the LAMs' ging over dit soort evidente samenwerking.

- c) De boekentoren zit in het wetenschappelijk erfgoed, in het cultureel erfgoed en in BOM-vl. Hoe ervaart men het spanningsveld tussen deze verschillende velden, namelijk de onderzoekssector en het cultureel erfgoedveld.

Inge van Nieuwerburgh: De verschillende sectoren zijn te verzoenen. In de wetenschappelijke bibliotheekwereld is er te weinig aandacht besteed aan de context van collecties. De archiefprincipes die worden toegepast in het klassieke archief moeten ook meer worden gebruikt in de bibliotheeksector en in de *digital repositories*. In wetenschappelijke data en cultureel erfgoed zit veel diversiteit. Toch is er wel veel *common ground*, waar we allemaal mee worstelen en waar we samen kunnen werken. We kunnen over de grenzen van de sectoren werken.

Peter Doorn: Er is één partij die zeer nuttig is om mee samen te werken, namelijk de informatici. We moeten behoedzaam zijn dat de oplossingen niet bedacht worden door goedbedoelende amateurs, maar dat we dat overlaten aan specialisten. In

DANS is het personeelsbestand aan documentalisten omlaag gegaan en de informatici zijn toegenomen. Die mensen hebben geen angst voor de muurtjes die tussen de sectoren bestaan.

- d) Er is zijn veel verschillende soorten gebruikers. Als we naar overkoepelende structuren gaan, gaat die gebruiker zich dan niet verliezen in de 'éénheidsworst'. De onderzoeker en de gebruiker van het cultureel erfgoed hebben misschien andere noden en verwachtingen.

Inge Van Nieuwerburgh: Tussen de wetenschappers op zich zit al een groot verschil in verwachtingen. Je moet verschillende niveaus aanbieden. Een algemeen niveau voor een groot publiek en het ook mogelijk maken voor de meer gespecialiseerde gebruiker in meer specifieke metadata.

Peter Doorn: Ik hoor vaak van onderzoekers dat ze niet tevreden zijn over de manier waarop de gedigitaliseerde items uit de culturele sector toegankelijk is. Dit is begrijpelijk gezien de situatie. De culturele sector heeft over het algemeen te maken met een breed doelpubliek en wil veel materiaal oppervlakkig aanbieden. In de wetenschappelijke sector wil men meer gespecialiseerde informatie en willen ze de data kunnen downloaden. Langs de andere kant moeten we ook niet overschatten hoe weinig onderzoekers bepaald wetenschappelijk materiaal nodig heeft. Het cultureel erfgoed heeft een veel groter doelpubliek én gebruik.

- e) Worstelt men hiermee ook in de cultureel-erfgoedsector? Worstelen jullie met diepe en ondiepe ontsluiting?

Bart De Nil: Je ontsluit de collectie op basis van de metadatastandaard. Het hangt ervan af hoe men dit materiaal naar het publiek toe ontsluit. Archiefinstellingen hebben een basisopdracht, behoud en beheer van cultureel erfgoed. Hoeveel men dit consulteert is eigenlijk niet van belang.

Peter Heyrman: Verschillende *common knowledge bases* van de gebruiker sluit samenwerking tussen instellingen niet uit. Wanneer we tussen sectoren, subsectoren, afdelingen en instellingen samenwerken moeten we onze eigenheid niet uit het oog verliezen. We moeten vanuit de cultureel-erfgoedsector staan op onze eigenheid, onze kennis, onze doelpublieken (erfgoedgemeenschappen) en de manier waarop wij ons materiaal willen ontsluiten. In de archiefsector zullen we de komende jaren de linken moeten leggen tussen de papieren versie en de digitale bestanden.

Inge Schoups: De discussie over het niveau van ontsluiting stelt zich ook in de archiefsector. Hebben we te uitgebreide metadatamodellen? Het kan interessant zijn om op dit thema tussen de sectoren samen te werken. In de jaren negentig was de overstap naar Dublin Core in de archiefsector een schok. Dit werkt echter perfect. We kunnen dus informatie uitwisselen, methodes te vergelijken.

f) Reacties vanuit de zaal

- Inge Angevaere vermeldde dat samenwerking op IT niveau soms moeilijker bleek dan te verwachten omdat de hoeveelheden te verwerken materiaal erg verschillen, evenals de bezoekersaantallen. Heeft de discussie over gebruikers ook niet te maken met tempo. Archieven helpen 50 personen per week voort en bibliotheken 50 personen per uur.

Peter Heyrman: Er is geen één op één relatie tussen het aantal gebruikers en de methode die men gebruikt om te archiveren en te ontsluiten. De traditie in de archivalieken, die moet je wel meenemen.

Inge Schoups: Het is nooit zo zwart-wit. In de archieven liggen het aantal bezoeken lager. Maar de hoeveelheid informatie die binnenkomt is enorm groot en de snelheid waarmee het moet worden verwerkt is zeer hoog. De technieken die zijn ontwikkeld om grote volumes te verwerken kunnen nuttig zijn voor andere sectoren.

Peter Doorn i.v.m. het delen van de technische infrastructuur: Het is evident dat daar veel winst te halen valt. We slaan allemaal bits en bytes op, dat zouden we samen kunnen doen. De manier waarop de infrastructuur is ingericht maakt het echter soms moeilijk. Een infrastructuur die is ingericht voor toestroom van grote hoeveelheden data is dikwijls niet gebruiksvriendelijk voor het opslaan van kleinere datasets. De KB moet nu zijn infrastructuur gaan vervangen. Gaan we dit in huis doen of gaan we dit uitbesteden? Opslagruimte op het web is een andere methode. We kunnen ons wel afvragen wat dan nog de veiligheid van de data. Op deze vragen hebben we nog geen sluitende antwoorden. Waar we het wel over eens zijn is dat kennis delen stap één is.

Inge Angevaere: Leer van elkaar. Kennis delen is niet kopiëren. Er zijn altijd elementen waarvan je zegt, hier kan ik mijn voordeel mee doen. Op andere vlakken moet je dan weer je eigen ding blijven doen. We kunnen met andere meenemen wat handig is voor de eigen sector.

- Vraag een wetenschapper uit de economie de meest relevante informatie terug te vinden uit de micro-economie, op basis van een Dublin Core systeem. Dit is niet evident.

Peter Doorn: Je kan ernaar streven om per vakgebied te specialiseren, maar we hebben toch ervoor gekozen de metadata van Dublin Core over alles heen te leggen. De DDI standaard wordt soms aanvullend gebruikt en niet meer als standaard.

Inge Schoups: We hebben gekozen voor Dublin Core omdat we toegang wilden verlenen tot de gedigitaliseerde databanken. 50% van de bezoekers vragen hulp bij het opzoeken. Je kan nooit je systeem zo opbouwen dat je een antwoord kan bieden op die diepgaande vragen via de webportalen. Diepgaand onderzoek moet gebeuren via de beheerder van de informatie. Het hangt af van het profiel van de instelling. Als 95% van de bezoekers met complexe vragen komen dan moet je je database toespitsen op die complexe vragen. In het stadsarchief Antwerpen kan verder met de Dublin Core metadata. De andere 5% wordt verder geholpen door de informatieprofessional.

Inge Van Nieuwerburgh: Voor specialisatie heb je nog steeds de informatieprofessionals nodig.

Peter Heyrman: Ik hoop dat het aantal ICT specialisten niet ten koste gaat van het aantal documentalist.

Peter Doorn: We hebben sinds kort de Dactive. Via de Dactive kan men een vraag stellen aan een specialist.

Conclusies

Evoluties die samenwerking noodzakelijk maken

Wetenschappelijk onderzoek genereert een massa e-data, die meer en meer niet enkel bestaat uit publicaties, maar ook uit begeleidende datasets zoals chemische formules, CAD files en databases. Ook culturele- en erfgoedinstellingen worden steeds meer geconfronteerd met digitale data in een veelheid van formaten. Om toegang tot deze data te verzekeren moeten deze op een duurzame manier kunnen worden opgeslagen.

Er is ook een groeiende besef dat deze wetenschappelijke data vrij toegankelijk moet zijn volgens het *open access* principe. De *Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities* uit 2003 oppert dan ook voor 'free and unrestricted access to sciences and human knowledge representation worldwide.' In België tekenden rectoren van 14 universiteiten de Berlin Declaration, alsook de ministers Moerman en Simonet en de voorzitter van VLHORA. Het Europese project DRIVER focust op deze nood omtrent beschikbaarheid van wetenschappelijke data. Volgens de visie van DRIVER zou de Europese onderzoeksoutput vrij beschikbaar moeten zijn via *institutional repositories* en zou interoperabiliteit en de automatische verzameling van alle wetenschappelijke onderzoeksoutput in één virtuele *knowledge database* gegarandeerd moeten kunnen worden.

Samenwerking in Vlaanderen

Deze workshop werd georganiseerd om na te gaan of we in Vlaanderen een gedeelde infrastructuur zouden kunnen realiseren om duurzame bewaring van digitale data te verzekeren, om te onderzoeken wat er kan gebeuren op het vlak van uitwisseling van expertise tussen de sectoren en of er een mogelijke coalitie tot stand zou kunnen worden gebracht om deze zaken te realiseren.

Een eerste vraag is of een gedeelde infrastructuur voor de opslag van wetenschappelijk en cultureel erfgoed wenselijk is. Het lijkt evident dat het kostenbesparend zou zijn om een infrastructuur te delen, omdat we ten slotte toch allemaal bits en bytes opslaan. Bovendien hebben niet alle instellingen de knowhow of de financiële middelen in huis om een eigen *repository* op te starten.

Er zijn echter verschillende elementen die het concept van een gedeelde infrastructuur minder evident maken. Ten eerste zijn er binnen de verschillende sectoren verschillende noden voor opslag door de aard en de hoeveelheid aan op te slaan data en door de snelheid waarmee het materiaal moet verwerkt worden. Bovendien zijn de noden van de gebruiker ook erg verschillend. In de cultureel-erfgoedsector heeft een breed doelpubliek nood aan toegang tot een grote hoeveelheid ondiep ontsloten materiaal, waar in de wetenschappelijke sector er maar enkele gegadigden zijn voor diep ontsloten, zeer gedetailleerde informatie uit bijvoorbeeld een bepaalde database. Bovendien zitten de verschillende sectoren momenteel op parallelle wegen wat betreft het uitwerken van oplossingen rond digitale duurzaamheid. Bij de culturele sector ligt de nadruk op digitalisering en

brede ontsluiting en is de ICT kennis minder ontwikkeld. De overheid en de archiefwereld lopen voorop qua theorievorming rond digitale duurzaamheid.

Ondanks de verschillen zijn er toch ook veel raakvlakken. Algemeen gezien is er een nood aan kennis en weet men de voorradige kennis niet te vinden. Een eerste noodzakelijke stap zal dus coalitievorming zijn. Binnen een coalitie kan met kennis delen, afspraken maken rond gemeenschappelijke standaarden, eventueel faciliteiten delen en de *common ground* vertalen naar het beleid toe. Uiteindelijk zou coalitievorming moeten kunnen leiden naar het tot stand brengen van een technische infrastructuur voor duurzame toegang tot digitale informatie. In Nederland heeft de NCDD (Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid) eerst een verkenning uitgevoerd naar de stand van zaken binnen de drie richtsectoren, namelijk wetenschap, cultureel erfgoed en de overheid/archieven. Er werd via interviews gepeild naar de aard en functie van de digitale informatie en de digitale duurzaamheid en de belangrijkste actoren én hun financiering werden in kaart gebracht. De resultaten van deze verkenning zijn momenteel nog niet uitgewerkt, maar het werd al wel duidelijk dat de coalitie digitale duurzaamheid in Nederland zijn nut bewijst door een coördinerende rol te spelen, doordat het kan optreden als belangenbehartiger richting overheid en kan functioneren als kenniscentrum en kennismakelaar.

Een eerste vraag die opkomt is natuurlijk waar te beginnen, met sectorale of intersectorale coalitievorming? Sectorale coalitievorming lijkt op het eerste gezicht meer voor de hand liggend, ook omdat samenwerking op kleinere schaal soms pragmatisch is. De panelleden waren het er echter over eens dat men niet noodzakelijk eerst binnen de eigen sector aan coalitievorming moet doen. Het belangrijkste is mensen rond de tafel te krijgen die kennis kunnen aanleveren, of deze mensen nu binnen dezelfde of in verschillende sectoren opereren.

Er zijn natuurlijk verschillende hinderpalen die samenwerking binnen een coalitie in de weg staan. Tussen de instellingen bestaat er onderlinge concurrentie om *resources*. Bovendien moeten instellingen zichzelf ook op de kaart zetten en zichzelf profileren. Samenwerking ligt langs de ene kant voor de hand omdat de problematiek dezelfde is, maar langs de andere kant moeten de instellingen zich profileren om geld binnen te krijgen van de overheid. Om deze onderlinge concurrentie te neutraliseren moet men er dus voor zorgen dat samenwerken loont. Op dit vlak is er een belangrijke rol weggelegd voor het beleid, die samenwerking zou kunnen belonen.